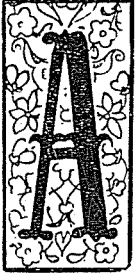

(İslâm Hukukunun hukukî
kaynağı olarak)
KİTAB - I MUKADDES (★)

Prof. Dr.
M. HAMİDULLAH

Tercüme :
Dr. Y. Z. Kavakçı

Allah'ın bizi sadece maddî varlığımız için muhtaç olduğumuz her şeyin göbeğinde halketmediği, aynı zamanda kendi lütfü içinde yarattığı İslâm itikadına göre malûmdur. O, gerek manevî ve gerekse ahlâkî yaşayışımızda bizi doğru yola hidayet ettirecek vasıtalar ihsan buyurdu. Böylece akıl ve vicdandan ziyade, Cenab-i Hak kendi milletlerine tebliğ etmeleri için her birine emirler bildirdiği ve insanlar arasında seçilmiş bulunan sayısız peygamberler gönderdi. Kendilerine vahy gelen bu peygamberler, ilk insan Hz. Adem'le başladılar; Kur'an-ı Kerim'in de beyanı gibi (33/40) «peygamberler mühürü olan» Hz. Muhammed sonuncudur. O, müslümanları yalnız kendi peygamberleri Hz. Muhammed'e değil, ondan evvel gelenlere de iman etmeye mecbur etti. Yalnız Hz. Nuh'un değil, bizzat Adem'in ve Şit'in Allah'tan şeriat kitaplarını (suhuf) almış olduğunu zaten kabul eden İslâm eserlerine göre bu peygamberlerin sayısı binlerle ifade edilmektedir.

Milletlerine hidayeti göstermekle vazifeli bulunan ve vahy sahibi olan kimselerden bahsederken Kur'an-ı Kerim'in nebi (peygamber), restîl (elçi) ve mursal (gönderilen) gibi benzer mânâlı bir çok kelime kullandığını hatırlıyoruz. Kur'an-ı Kerim onlardan 25 kadarını zikreder ve iki yerde ilâve eder (4/164, 40/79): «... Onların içinden sana kısalarını anlattığımız kimseler de var, sana bildirmediğimiz kimseler de var...» der. Ve (35/24): «... Hiç bir ümmet müstesna olmamak üzere mutlaka içinden azaptan korkutucu peygamber gelip geçmiştir.» diye tasrih eder. Ayrıca (13/7): «Her millete bir hidayet gösteren...» ve (2/213)'de de «sonra Allah peygamberleri mübeşşir ve münzir olarak...» denir.

O, serbest bir saha kalmıştır; Kur'an tarafından açıkça zikredilmeyenlerin vahy vasfını tesbite gücü yetmediği zaman bile müslüman, İslâm öncesi büyük ilâhî dinlerin müessesilerine karşı hürmet eder olmaya mecburdur.

Bu manevî rehberler dolayısıyla Kur'an vahy

edilen kitaplardan bahseder. Allah iradesini bir melek vasıtasıyla inzâl buyurur ve bu iradeler umumî olarak mukaddes kitaplar şeklinde muhafaza edilir. Kur'an ondan çok bahseder; Hz. İbrahim'in suhufu, Hz. Musa'nın Tevrat'ı, Hz. Davud'un Zebur'u ve Hz. İsa'nın İncil'i bunlardandır. (Kaydetmek lâzımdır ki bu kelime cemi sığasında değil, daima müfrettir; meşrulaştırılmış olan 4 İncil meselesi asla bahismevzu olmaz. Kur'an'a göre bu kelimenin İsa'nın kavmine tebliğ ettiği ilâhî bir vahyi ifade ettiği, yazılıp yazılmamasının az önemi bulunduğu söylenebilir). Bir diğer mühim ifade daha mevcuttur (26/196): «... eskilerin zeburları.. (eskilerin yazdıkları)» ki bu brahmanların kitabı Purna kelimesini (kelime olarak «eskiler» demektir) garip bir şekilde hatırlatmaktadır. Kısaca bu, Kur'an'ın bizzat kendi kendini zikri'dir.

Mâdemki kendi kitapları Kur'an müslümanlara böyle diyor. O halde onlar eskilerin bütün bu kitaplarına vahy vasfına münhasır kalmaksızın tereddütsüz iman ederler.

Bu tip İslâm telâkkileri ve inançları itikadî eserlerde münakaşa edilir. Dinler arası polemik konuşmalarda da bu hususta konuşulur ve dallandırılıp budaklandırılır. Fakat bu telâkkilerin hukukî sahadaki önemi az olamaz. İmdi mesele şöyle vazedilir: Bu İslâm öncesi kitapların İslâm sahasında hukukî statüsü nedir?

KANUN ve VAHY

Allah beşer idrakinin dışındadır. İnsana tanıtmak için Kur'an-ı Kerim, beşerî dil mefhumları arasında, bir kralın doğrudan doğruya tebaasına (kölelerine) karşı bulunan münasebetiyle alâkalı ifadeleri seçmiştir. Allah bir yandan mâlik'tir; mülk sahibidir; saraya (beyt), tahta (arş), orduya

(*) France-İslam, Revue mensuelle des Musulmans en Europe (Paris Septembre-octobre - novembre - décembre 1967), Nos 7-8-9-10, s. 5-11'deki La Bible en tant Que source Canonique Du Droit Musulman adlı makalenin tercümesidir.

(cumûd) ve hazinelere (hazâin) sahiptir. Diğer yandan yaşayışları sırasındaki hareketlerine göre insanları, adamları vasıtasıyla mükafatlandırmak veya cezalandırmak meselesi mevcuttur. Binaenaleyh hayatın sonunda neşr (dirilme), haşr (toplanma), hisâb (hesaplaşma) ve (bir hareketin sevap ve günah vasfını tam olarak tesbit için miyar olan) mizân mevcuttur. Bundan başka şehid ve meşhûd (şahit ve şahadet edilen) de vardır. İlahî adalet idealdir: Yaptığı iyiyi ve kötüyü kayıt için her kese bir melek ayrılmıştır (krşlz. Kur'an, 82/11, 45/128). Son hesap günü bu kayıt dosyaları sadece mutlak hâkim Azzâle'ye ibraz edilmeyecek, aynı zamanda Allah, yaptıklarını itiraf için her beşer uzvuna konuşma kabiliyeti verecektir (krşlz. 41/19-21). Bu hesabın insan tarafından ilâhî emirlere riayet edilmesi veya onların ihlâli halinde vuku bulacağı kâdîliğinden ortaya çıkar. Allah'ın kendi iradesini vahyedilen kitaplar şeklinde insan iradesine bildirdiği beyan edilmiştir.

Ortaya çıkan tek mesele şudur: Peygamberlerin ve vahy kitaplarının bu çokluğu nedendir? Allah'ın geleceği olduğu gibi maziye de bildiğini beyan eden bir tanesi her zaman için yetmez mi? Cevap zor değildir:

Evvelâ, ilâhî iradeyi muhafaza etmemek insanın hatasıdır. (Meselâ, insanlar yazmayı bilmiyerek, onu yazı ile tesbit etmediler ve onu ezber bilenler de bu metinleri hıfzedecek halef bırakmaksızın ölüp gittiler. Yazı icad edilince de yalnız yangın, sel, deprem ve benzeri felâketler bu ilâhî iradenin yok olup gitmesine sebep olmadı; bilâkis insan topluluğundaki kanlı çatışmalar da bu iradenin kafirlerin elinde kasden tahrip edilmesine sebep oldu. Bundan başka az titiz din adamlarının notları, tefsirleri, bazı kısımları tashih etmeleri - aslında bozmaları - bazen mukaddes metinlerin esas safiyyetini kaybetmesi vakiasında sorumluluk mevzuudur. Allah sonsuz rahmetiyle iradesini tekrar göndermiştir.

Bir diğer sebep insan tabiatıdır. Cemiyet devamlı tekâmül halindedir. Yerlerin değişmesi, ilmi ve maddî gelişme, hayat vasıtalarının tebeddülü, ve benzer şeyler, vazı'ı kanun olan Allah tarafından gelen sebatsızlığa veya hırsa dayanmaksızın, eski kaidelerin muhtevalarında az çok değişmeyi gerektirmiştir. Gerçekten Allah kendi görüşünü değiştirmez; insanlarda meydana gelmiş değişmedir ki daima onların iyiliği ve refahı için Allah'ın kanunlarını değiştirmesini gerektirmektedir.

Hulâsa, bu hususta kafi derecede izahat mevcuttur:

Bu şartlarda aynı sahayı ilgilendiren ve aynı mevzuda Allah tarafından vazedilen bir çok kanun mevcut olursa, itaat eden ve inanan insanın vazifesi hangisidir? En'azından bir hukukçu için orada herhangi bir güçlük yoktur. Zira bir birini takip eden kanunlar ya mütenakız, ya bir birini tamamlayıcı veya birbirinin tekrarı ve o suretle de haşvi-

yat olurlar. Kanunlardan birini seçmek mecburiyeti doğduğunda tenakuz veya uzlaştırmanın imkansızlığı halinde, meriyette olan ve (aynı parlamentonun bir birini takip eden kanunlarında yapıldığı gibi) tatbiki gereken kanun kronolojik bakımdan sonra gelendir. Bunun aksine, eğer iki kanun bir birini tamamlıyorsa, o zaman her iki kanun muteber olacak ve her ikisini de tatbik gerekecektir. Tekrarlama durumunda, ya eski olan ilga edilir veya her ikisi bir birine mezcedilir veyahut her ikisi eşit olarak tatbik edilir; bunlar aynı şeyi söylemek demektir ve her ne şekilde olursa olsun netice aynıdır.

İslâma çok daha yaklaşılarak hatırlıyoruz ki Kur'an, eskilerin zikredilmeyen sayısız kitapları arasında Hz. İbrahim'in suhuf'unda, Hz. Mûsa'nın Tevrat'ında, Hz. Davud'un Zebur'unda ve Hz. İsa'nın İncil'inde vahy mahiyeti görmektedir. Tetkik kitâb-ı Mukaddes'e hasredilecek, aynı zamanda izahat, teferruata ait gerekli tebdilat yapılmıca, diğer bütün vahyedilen kitapların hepsine tatbik edilecektir.

Biz, biri bir mutezili olan Ebu'l-Huseyn el-Basri (öl. 436 h.) tarafından yazılan Kitâb'ul-Mu'temed (Dimeşk 1964-1965) ve diğeri sünni bir hukukçu olan Serahsî (öl. 483 h.) tarafından telif edilen Temhid'ul-Fusûl fi'l-Usûl (Haiderabad - Deccan 1372) olmak üzere aşağı yukarı muasır iki usul-ı fıkıh eserine sahibiz. Bu iki müelliften her biri İslâm Hukukunda Kitâb-ı Mukaddes'in rolünü değerlendirme işine hususî bir bölüm tahsis eder (Ebu'l-Huseyn'de s. 899-907 ve Serahsî'de II,99-105). Her iki eser de İslâm Peygamberinin kendinden önceki peygamberlerin şeriatını takip etmeye mecbur olup olmadığını anlamak için aynı meseleyi tetkik etmiş olan seleflerinden bahsederler.

Ebu'l-Huseyn'in mu'tezililer hakkında bize rivayet ettiği şeyler (s. 900) aşağıdadır: «Bizim Peygamberimizin, peygamber olmadan önce, kendisine tekaddüm eden peygamberlerin şeriatına tabi olup olmadığı meselesine gelince bazıları şöyle cevap verirler: Hayır, diğerleri: Evet; ve nihayet başkaları cevap vermekten kaçındılar. Kadî'l-kudat Abd'ul-Cebbâr, şeyh Ebû Hâşim'in bu nevi maksatlara (veya «bazı pasajlarda», mânâ gayr-ı muayyendir) cevap vermekten kaçındığını nakleder. Hz. Muhammed'in peygamber olduğu devir geliyor. Bazıları şöyle dediler: «O, bazı işaretlerle istisna edilenler hariç kendinden öncekilerin şeriatına tabi idi». Diğer bir kısmı «o hiç bir zaman tabi değildi» dediler. Onun eski şeriatına tabi olduğuna inananlar, bazıları «o Hz. İbrahim'in şeriatına tabi idi» ve bazıları da «Hz. Mûsa'nın şeriatına» diyerek aralarında ihtilâf ederler.»

Serahsî bize sünni hukukçuları hikâye eder (II,99): «Alimler bu hususta ihtilâf ettiler: bazıları ilgası hakkında bir işaretin mevcut olduğu hususlar müstesna bir peygamberin getirdiği şeriatın tamamı ebediyyen mer'idir; her yeni gelen kimse bazı kaidelerin ilga edildiği zahir oluncaya kadar onu tıpkı kendi şeriatı gibi tatbik etmelidir» dediler.

Bir kısmı da şöyle dediler: Her peygamberin şeriatı kendinden sonra daha başka bir peygamberin gönderilmesiyle sona erer ve yeni peygamber tasrih ettiği zaman ortaya çıkacak bir şey olan bu eski şeriatın muhtevasına ait herhangi bir atfın mevcut olduğu hal hariç o, onu tatbik etmeyecektir. «Hatta bazıları şöyle dediler: Bizden önceki şeriat, sanki bizim peygamberimizin şeriatının bir kısmı imiş gibi bizi mesuliyeti altına alır ve bu, o eski şeriatın herhangi bir noktasını ilğâ eden bir beyan mevcut olmadıkça böyledir.» Bu son sınıf yazarlar, bizden evvelki şeriatla alâkâlı olarak, gerek o eski dinlerin mensuplarının (ehl-i kitap) ve gerekse bu diğer topluluklarda bulunan mukaddes kitaplar üzerinde bizzat yaptıkları istinatla müslümanların naklettikleri Kur'an ve hadis tarafından eski kitaplardan nakilleri yapılanlar arasında bir tefrik yapmadılar. Fakat bize göre en doğru olan Kur'an ve hadis tarafından bizden evvelki şeriat diye nakledilen hususları, mensuh olduğu sarahat bulmadıkça, tıpkı kendi peygamberimizin şeriatının bir kısmı imiş gibi tatbik mecbur olduğumuzu söylemektir. Fakat diğer toplumların üyelerinin okumaları suretiyle öğrenilen veya müslümanların bu cemiyetin kitaplarında bizzat okudukları şeyler, (sahihliğini isbat olmadığı için) tatbik etmek farz değildir.»

Bu iki hukukçudan hiç biri, bu zümreye mensup hukukçuların adları hakkında bize daha teferruatlı malûmat vermez. Daha önce bu meseleyi **Ebu'l-Hâşim'in** (öl. 321 h.) vazetmiş olduğu daima teyid edilmiştir.

İSPAT ESASLARI

İslâm öncesi ilâhî kanunlara İslâm Hukukunun kaynağı olma imkanını veren klâsik müellifler, Kur'an'ın aşağıdaki âyetlerine atıfta bulunurlar:

1. Kur'an (5/44-45) Allah'ın Tevrat'ta (krşiz. Leviler 24/17-22) bazı hükümler vazettiğini beyan eder: «Şüphesiz ki Tevrat'ı biz indirdik... Biz onda onların üzerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır...» İmdi kısas kaidesini tanıyan İslâm şeriatı, Tevrat'taki hükmün bir tekrarı olduğu gizlenemiyen bu âyetten istinbat edilmiştir.

2. Kur'an-ı Kerim (24/2) evli olmıyanlardan zina yapmaktan sanık suçlular için sopa ile dövme cezası vazetmiştir; fakat evliler arasındaki zina hususunda susmuştur. O devirde vuku bulmuş bir çok şahadet edici vak'alar da gösterdiği gibi bu nevi durumlarda Hz. Peygamberin yaptığı tatbikat recim idi. Buhârî'nin naklettiğine göre (86/31) bu tatbikata atıfla halife Ömer «Recim Allah'ın kitabında vardır (er-Reem'u fi kitâbillâh) ve onun Kur'an'da bulunmaması kimseyi şaşırtmamalıdır» demiştir. Bazı müellifler - daha doğrusu bana öyle geliyor - Hz. Ömer'in bununla Tevrat'ı kastedtiğini (krşiz. Leviler 20/10-12; Tesniye 22/20-27) düşündüler. Serahsî peygamber hakkında diğer nakillere istinaden aynı neticeye varır (II,100) ve Kitab-ı Mukaddes şeriatını kısmen değiştirmek için Kur'an'ın açıkça vaz faaliyetinde bulunduğunu, fakat önceki şeriatın tasdik ettiği hususlarda sustuğunu söyler.

3. Kur'an (26/155 ve 54/28), kuzey Arabistan'dan Salih Peygamberin mucizeli devesinin hikâyesini yapar; mevcut tatlı suyu o deve ile halka ait sürülerin paylaşmaları gerektiğini Allah'ın emretmiş olduğunu beyan eder. Müslüman hukukçular ne zaman su iştirakçılarının haklarını tasvir ederlerse, bir İslâm öncesi peygamberin kanunu olan bu âyetlere müracaat edilir.

4. Bir peygamber ölünce ve Allah bir başka peygamberi gönderince ilk peygamberin peygamberlik vasfı kalkmaz. Kur'an-ı Kerim'in (2/285) beyanı gibi Allah'ın bütün eski peygamberlerinin peygamberlik vasıflarını tanımak müslümanlara farzdır. «... Onlardan her biri Allah'a... kitaplarına ve peygamberlerine inandı. Onun (Allah'ın) peygamberlerinden hiçbirini diğerlerinin arasından ayırmayız, hepsine inanırız, dediler...» Bir peygamber tarafından aktarılan ilâhî irade, eğer nakleden ölür ve yerine başkası gelmişse o zaman az çok ilâhîlik vasfını kaybetmek şüphesine maliktir.

5. Kur'an-ı Kerim, eski kanunların müslümanlar için bağlayıcı vasfından bahseder. Keza (42/13): «... hem Nuh'a tavsiye ettiğini, hem sana vahy ettiğimizi, hem İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi sizin için şeriat yaptı...» Keza (3/95; 16/123): «Samimiyetle İbrahim'in dinini (millet) takip et...» ve yine ayrıca (35/32): «Sonra biz o kitabı kullarımızdan beğenip seçtiklerimize (yani müslümanlara) miras bıraktık...» Bu ayette bahis konusu olan, bir kitap mirasçılığıdır; yoksa krallık mirasçılığı değildir. Bir diğer âyet şöyledir (5/44): «Şüphesiz ki Tevrat'ı biz indirdik ki onda bir hidayet, bir nur vardır. Kendisini Allah'a teslim eden (eslemû) İsrail peygamberleri, yahudilere ait davalarda onunla hükmederlerdi... «Peygamber» kelimesi mutlak olduğu için Serahsî, İslâm peygamberini de aynı şeyin içinde görmekte tereddüt etmedi. O halde Hz. Muhammed bakımından İslâm devleti tarafından yahudi tebaaya Kitâb-ı Mukaddes şeriatının tatbik edilmesi mevzuu bahistir. En meşhur olan ve en sık zikredilen âyetler 6/83-90 âyetleridir. Orada Nuh, İbrahim, Davud, Musa ve İsa gibi 18 ad zikredildikten ve hepsinin de Allah'ın peygamberleri olduğu tasdik edildikten sonra bu pasaj, sonunda şöyle der: «Onlar Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir; o halde sen onların gittiği doğru yolu tutup ona uy...»

6. Kur'an-ı Kerim'in eski kitapları şahit olarak zikretmesi de aynı derecede manâlıdır (26/196): «Şüphesiz bu, eskilerin kitaplarında da mevcuttu.» veya (21/105): «Andolsun, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yazmıştık ki arza ancak salih kulların mirasçısı olur» (Burada Zebur 37/29'un bahis mevzu olduğu bilinir). Bizzat Kur'an'ın veya Hz. Muhammed'in Kitâb-ı Mukaddes'i tasdik ettiğini (musaddık) beyan eden Kur'an-ı Kerim'in birçok yerlerde tekrar ettiği âyetler pek daha mühimdir. 2/41, 2/91, 2/101, 3/3, 4/47, 5/48, 35/31, 46/30 vesaire bunlardandır. Bir misal olarak biz, 5/48 âyetini tercüme ediyoruz: Habibim, sana da hak olarak kitabı (Kur'an'ı) -kendinden evvelki kitapları tasdik edici ve doğrultucu ve ona karşı bir şahid olmak üzere - gönder-

dik. O halde bütün ehl-i kitap aralarında Allah'ın sana indirdiği ile hükmet; sana gelen hakikatten dönüp de onların heva ve heveslerine uyma.»

7. Kur'an-ı Kerim'de günümüze kadar değerlendirilmeyen ve islâm öncesine taallük eden bir çok kısımlar mevcut olduğu malumdur. Meşelâ Kur'an-ı Kerim (2/243-251), Şamuil peygamberin hikâyesini, İsrail milletine bir hükümdar tayin etmesi için Allah'a nasıl yalvardığını ve bir peygamberin varlığı yanında bile Saül'un nasıl hâkimiyet iktidarını deruhte ettiğini anlatır. Zaruret halinde islâmda dini iktidarı siyasî iktidardan ayırma meşruiyeti lehinde bir delil çıkarmak için bu kıssaya baş vurulabilir. Tıpkı böyle 27/16-44, Hz. Süleyman'ın dinine giren Sebe' kraliçesinden (İslâm Edebiyatında Belkis) bahseder. Hz. Süleyman, müslümanlar arasında peygamber olarak bilinir ve Kur'an metni Belkis'ten bahseder: «Kadın dedi ki ey Rabbim, hakikat ben kendime yazık etmişim; Süleyman'ın maiyetinde âlemlerin rabbi olan Allah'a teslim oldum (müslüman oldum)». Sünnî âlimler pek yakında, bu hükümden Fatma Cinnah'ın Pakistan Cumhuriyetinin resicumhurluğuna namzetliğini meşru göstermek maksadıyla, peygamberin bir sâsânî kraliçesi hakkındaki meşhur yasaklamasını müslümanların değil de sadece İranlıların felâketini önceden haber verme diye izah ederek, bir müslüman kadının islâm devletinin meşru başkanı olabileceğini ifade hususunda delil istihraç ettiler.

8. Kur'an'dan başka Hz. Peygamberin hadisleri de az lehe değildir. Bir tek hadisle yetinelim. Bu-hârî (63/50 no 4) Hz. Peygamberin traşından bahseder ve İbn-i Abbâs'ın rivayetini nakleder: «Yahudiler (ehl-i kitap) saçlarını ayırmadıkları halde müşrik araplar saçlarını ayırarak düz tararlardı. Hz. Peygamber, Allah'tan doğrudan doğruya hakkında emir almadığı hususlarda yahudilere ve hristiyanlara uymayı severdi. Bu yüzden o, baştan saçlarını ayırmıyordu; fakat daha sonra ayırdı» (krşlz. Bu-hârî, 77/70 no 1).

İTİRAZLAR

H. Peygamberin eski cemiyetlerin şeriatına tabi olmasını reddeden hukukçular müteakıp vak'alara dikkati çeker:

a) Kur'an-ı Kerim (5/48) buyurur: «Sizden her biriniz için şeriat, bir yol tayin ettik.» O halde her yeni peygamber selefinin şeriatını nesheder. Tıpkı böyle Hz. Nuh'un şeriatının yerine Hz. İbrahim'inkini, onun yerine, Tevrat ve Tevrat'ın yerine de İncil geçti. Filhakika Tevrat hakkında Kur'an-ı Kerim sarıhtır (17/2; 32/23): «Biz Musa'ya da kitap indirdik ve o kitabı... İsrail oğulları için bir hidayet kıldık...» Keza Hz. İsa hakkında da Kur'an (3/49) şöyle buyurur: «Onu İsrail oğullarına peygamber gönderecek...»

b) Hz. Muhammed ne Peygamber olmadan önce ve ne de peygamber olduktan sonra şeriatlarının ne olduğu hususunda yahudilere ve hristiyanlara herhangi bir şey söylememiştir. Peygamber Mu'âz'ı Yemen'e vali olarak gönderdiği, ihtilâfları nasıl halledeceğini ona sorduğu ve Mu'âz'ın da «Allah'ın kitabına (Kur'ana) göre hükmedeceğim, eğer orada

yoksa peygamberin sünnetine göre hükmedeceğim, eğer orada da yoksa ben icthadda bulunacağım» dediği, Peygamberin de onu tasdik ettiği ve Kitâb-ı Mukaddes'e baş vurmasını söylemediği zaman da durum bu görüşe dayanmaktadır. (2) Hakikaten bir zina fiilini hüküm altına alması için iki yahudi Hz. Muhammed'e baş vurunca onun Kitâb-ı Mukaddes'i alıp her iki suçluya Tevrat'ın ilk beş kitabı (Pentateuque) tarafından gösterilen recm cezası tatbik ettiği hususunda meşhur bir mesele mevcuttur (Bu-hârî 97/51). Ancak her iki tarafın yahudi olduğu bir durumun bahis mevzu bulunduğu, yahudiler arasında Tevrat'ın ve hristiyanlar arasında da İncil'in tatbik edilmesinin gerektiği emrini Kur'an-ı Kerim'in verdiği (5/42-50) her defasında kaydedilmelidir. İki müslüman arasındaki bir ihtilâfı hal için Hz. Peygamber tarafından Kitâb-ı Mukaddes'e müracaat edildiği hiçbir dava mevcut değildir.

K itâb-ı Mukaddes'in İslâm Hukukunun hukuk kaynağı olabildiği görüşünün taraftarı olan muhalifleri, «a» maddesindeki çatışan kanunlar mânasını ifade eden âyeti, iki peygamber tarafından getirilmiş gibi anlamamak gerektiğini, zira bizzat Kur'an-ı Kerim'in bir başka yerde eski peygamberlerin şeriatlarını takip etmeyi ifade ettiğini söyleyip cevap verdiler. Bu, şu mânâda olmalıdır: Her peygamber eski şeriatı kısmen teyid eden ve kısmen de Allah'tan gelen bir vahya istinatla bazı yeni şeylerle evvelkinin yerine geçen kendilerine has bir şeriate malikdirler. Bundan başka eğer bir kitap İsraililer için iyi bir hidayet ise, bahis mevzu bulunan kanun yahudi menşe'den değil de ilâhî menşe'den olmak şartıyla aynı zamanda başkaları için de öyle olabilir. «b» deki itiraz için ise yukarıda no 5'de naklettiğimiz ihticaca atıf yapılır.

Serahsî'nin de yerinde söylediği gerçek durum, (a) Kur'an ve hadislerle iptal edilmemiş olmak, (b) eski şeriatın sıhhati ve mevsubiyeti ispat edilmek gibi iki kayıtle eski peygamberlerin şeriatlarının İslâm'da da meriyette bulunduğu husustur. Hz. Nuh'un ve Hz. İbrahim'in kitapları gibi bir çok kitaplar bugün mevcut değildir. Tevrat'a gelince Kur'an (4/46 ve 5/13) Tevrat hakkında bazı şüpheler izhar eder. Nabukadnezar ve Titus gibileri tarafından ika edilen tahriflerinin neticelerine atıfta bulunduğu gözükmetedir. Hz. İsa'nın şeriatına gelince o, Tevrat'ın ilk beş kitabı veya Kur'an-ı Kerim gibi bir kitap şeklini alması için onu yazmış değildir ve hristiyanlar Hz. İsa'nın talebeleri veya onların halefleri tarafından yazılan ve Hz. İsa'nın emretmediği ve tamamen kendi zevklerine göre kaleme alınan tercüme-i hallerinden başka bir şey'e malik değildirler. Şüphesiz o, Hz. İsa'nın sözlerini içine alır; fakat onda başka şeylerin karışımı da mevcuttur. Bir diğer bakımdan İnciller, Hz. İsa Tevrat'ın, Matta 5/17-18'de beyan ettiği gibi, bir tasdikcisi olarak, aralarında

(2) Burada biz Ebu'l-Huseyn'i takip ediyoruz, s. 900. Fakat gerek bütün kaynaklar için ve gerekse bu meşhur hadisin esaslı bir tetkiki için bakınız: **Muhammed Zâhid'ul-Kevserî, Makâlât'ul-Kevserî** (Kahire), «Hadis Mu'âz b. Cebel fi İctihâd'ir-Re'y, s. 60-64.

muşahhas kanunlar mevcut olmıyan daha çok umumî kaideler verir.

B itirmek için, Kur'an ve hadisin müslüman hukukçuların ihtiyaçlarına kafi geldiğini, ve bizzat Kitâb-ı Mukaddes'e atıfta tereddüt ettiğini beyan etmek gerekir; zira Kur'an şöyle buyurur (7/156-157): «...Ben azabıma kimi dilersem düçar ederim. Benim rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır; onu sakınmada, zekâtı vermekte, bir de âyetlerimi-ze iman etmekte olanlar yok mu işte onlara has olmak üzere tesbit edeceğim. Onlar nezdlerindeki Tevrat ve İncil'de ismini ve sıfatını yazılı bulacakları ümmî nebi olan resûle tabi olanlardır. O, kendilerine iyiliği emrediyor, kötülüğü nehyediyor, onlara nefislerine haram kıldıkları temiz şeyleri helâl, helâl kıldıkları murdâr şeyleri de üzerlerine haram kılıyor. Onların ağır yüklerini, sırtlarında olan zincirleri indiriyor o...» Tıpkı böyle İslâm hukukçuları Kur'an'ın aşağıdaki beyanda (2/185) sarih olduğunu ifade ile Tevrat'ın çok sert kanunlarını tatbik etmekten ziyade mesalih-i âmmeye (salus Populi) istinat eden imkanı tercih ederler. «... Allah size kolaylık diler, size güçlük dilemez...» Bir diğer ifade ile, bütün bunlar Kitâb'ı Mukaddes'in meşruiyetini tanıdıkları halde ona ihtiyaç hissetmezler.

NETİCE'

B iz burada eserleri bize kadar ulaşmış en eski müelliflerin sadece ikisini tetkik ettik. Yalnız hepsi bunlardan ibaret değildir. Ayrıca hemen hemen daha sonraki her usul-i fıkıh âlimi burada yer alır. Basri'nin ve Serahsi'nin gecikmiş bir muasırı da Gazâlî'dir. O, el-Mustasfâ adlı eserinde (Bûlâk 1322 s. 245-260) bir bölümü bu mevzuya tahsis eder ve zikredilen âyetlerden başka bazı hadislerle de baş vurur: (a) Kırlan bir dişin kisası hususunda o, aslında Hz. Musa'ya hitaben beyan edilen Mâide süresi ayet 45'e atıfta bulunur; (b) Uyku veya nişyan suretiyle eda edilemeyen namazı kaza hususunda Hz. Peygamber Tâhâ süresi (XX), ayet 14'e atıfta bulunur ki bu ayet Hz. Musa'ya hitaptır; (c) Zinadan maznun bir yahudi çiftini muhakemede o, Tevrat şeriatını tatbik etmiştir. Şu var ki Gazâlî muvaffak olamamakla beraber bu delilleri reddeder.

Dikkata şayandır ki bu müellifler arasında Basri bir mu'tezilî, Gazâlî bir şafi'îdir ve her ikisi de Kur'an'dan önce nazil olmuş kitapların, Kur'an tarafından neshedilmeyen sahada da olsa daima mer'i olma imkânını reddederler. Sadece bir hanefi olan Serahsi bunu müdafaa eder ve çok geniş bir anlayış içerisinde ortaya çıkar:

(3) Bu kısım matbu makalesine yazar tarafından yapılan ilâve notun tercümesidir (mütercim).

(4) Yazar, İ.Ü.Ed. Fak. İslâm Tetkikleri Dergisinin müstakbel bir sayısı için verdiği «Les Usul al-Fıqh Mu'tazilite et sunnite (Mu'tezile ve Ehli sünnet Usul'u fıkhi)» adlı makalesinde Abd'ul-Kâhır el-Bağdâdı (öl. 429 h.)'nın «Usul'ud-Din» (İstanbul neşri, s. 66-67) adlı eserinde ve Saymeri. (öl. 436 h.) nin «Mesail'ul-Hilâfî fi usul-il-fıkh» (Dublin'de mevcut bir yazma nüsha) adlı eserinde bu mevzuda bilgî olduğunu zikreder ve nakillerde bulunur (Mütercim).

NIDA YAYINEVİ TAKDİM EDER

1 — İslâm'a ve Muasır Nizamlara göre

İKTİSAT PRENSİPLERİ

Yazan: Mevdudi

Çev. : İhsan TOKSARI

Fiati : 4 TL.

2 — İslâm'da İŞ AHKAMI ve

İŞÇİ HAKLARI

Yazan : Muhammed Fehr Şakfa

Çeviren: İhsan TOKSARI

Fiati : 4 TL.

3 — TAHARET ve NAMAZ

Yaz: Hayati Ülkü

(İmam — Hatip Okulları ders müfredatına göre hazırlanmış, her hükmün delilli olan Ayet ve Hadislerin metinleri, mânâları mevcuttur.)

Fiati: 10 TL.

4 — İMANIN HAKİKATLERİ

Yazan: Dr. Ali Aslan AYDIN
(Yüksek Din Kurulu Üyesi)

Fiati: 5 TL.

5 — PEYGAMBERİMİZ ve
DÖRT HALİFESİ

Yazan: Ergun GÖZE

Yaynevimizde her türlü dini, milli eserler bulunur.

NIDA YAYINEVİ

Telf: 26 69 47

Bâbüli Caddesi No: 31 (M.T.T.B.) sırası,

Cağaloğlu — İSTANBUL